

Aleksander Kiliszkiwicz
(Uniwersytet Wrocławski)

PRAWNE ASPEKTY WŁASNOŚCI MUZUŁMAŃSKIEJ W PRAWIE POLSKIM

ABSTRACT

LEGAL ASPECTS OF MUSLIM PROPERTY IN POLISH LAW

The article addresses the issue of legal regulations on Muslim property in Poland. It contains information concerning a *waqf* and the principles of managing the assets of the Muslim Religious Union in Poland, with particular emphasis on the assets of the Union and the assets of the Muslim communities. The author analyses the legal situation on the basis of statutory regulations, as well as the bylaws of the Muslim Religious Union and the provisions of *Sharia* law. In addition, the article includes a brief historical background of Islam in Poland.

KEYWORDS: Islam, Muslims, Muslim Religious Union in Poland, Tatars, religion, waqf, property

SŁOWA KLUCZOWE: Islam, muzułmanie, Muzułmański Związek Religijny w RP, Tatarzy, religia, wakuf, własność

1. Zarys historyczny islamu na ziemiach polskich

Islam to monoteistyczna religia, powstała na terenie półwyspu arabskiego w czasach średniowiecza. Jego twórcą jest Muhammad ibn Abd Allah al-Muttalib (ok. 570–632 ne). Islam to obecnie druga religia na świecie, jeżeli weźmie się pod uwagę liczbę jej wyznawców (wg PEW Research Center's Forum 2010). Dokładną liczbę muzułmanów ciężko jest oszacować – prawdopodobnie jest ich około 1,6 miliarda.

Kwestie zasad i doktryny islamu należy w niniejszej pracy pominąć. Wskazać jednak należy, skąd wziął się na terenach polskich islam. Wiadomym jest, że muzułmanie dotarli do terenów polskich (na potrzeby niniejszego artykułu uznajemy, że chodzi i o tereny Polski jak i Wielkiego Księstwa Litewskiego, oraz tereny geograficznie należące do Polski czy też wcześniej Rzeczypospolitej Obojga narodów) jeszcze przed oficjalnym powstaniem państwa polskiego, a więc przed czasami Mieszka I. Byli to głównie kupcy, którzy wędrowali bursztynowym szlakiem. Kontakty polsko-islamskie były więc mocno ograniczone i raczej incydentalne. Ponieważ państwo polskie¹ jako takie nie brało udziału w krucjatach krzyżowych², więc także w ten sposób nie nawiązano bliższych kontaktów z islamem. Nie zmienia to oczywiście w żaden sposób faktu, że rycerze pochodzący z terenów polskich prywatnie brali udział w krucjatach i przez to obcowali z muzułmanami. Nie jest pewne, kiedy na ziemiach polskich pojawili się pierwsi muzułmańscy osadnicy. Istnieje kilka różnych teorii tego dotyczących. Wedle informacji Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP pierwszy potwierdzony historycznie przypadek osadnictwa muzułmańskiego na terenach polskich miał miejsce w 1397 roku – chodziło o tatarskich jeńców Wielkiego Księcia Witolda³. Wskazać należy jednak, że inne źródła przesuwają tę datę na rok 1324⁴. Dodatkowo, prócz Tatarów pojawiło się zagrożenie ze strony wyznających islam Turków osmańskich i stworzonego przez nich imperium osmańskiego. Państwo to w połowie XV wieku zaczęło zagrażać polskiemu interesom. Wracając do Tatarów, trzeba zauważyć, że imigracja tatarska na ziemię polskie nasiliła się do lat 30 XV wieku⁵ a następnie z różnym nasileniem trwała do końca XVII wieku. Późniejsza fala imigracji, to okres po roku 1917, kiedy to wielu Tatarów uciekało z terenów zajętych

-
- 1 Rozumiemy pod tym pojęciem też księstwa powstałe w wyniku rozbicia dzielnicowego.
 - 2 Słynna już jest anegdota o tym, jaka była odpowiedź Leszka Białego, który na wezwanie do udziału w krucjacie, wystosowane przez papieża Honoriusza III. Władca odparł bowiem, że na wyprawę ruszyć nie może, albowiem w Palestynie brak jest piwa i miodu, przez co nie byłby on w stanie tam przeżyć.
 - 3 *Historia islamu w Polsce*, <http://mzr.pl/historia-islam-u-w-polsce-2/> [dostęp: 20 października 2016].
 - 4 *Szlak Tatarski*, <http://www.kruszyny.pl/szlak.html> [dostęp: 20 października 2016].
 - 5 *Historia. Tatarzy – Muzułmanie Polscy*, http://www.tatarzy.pl/historia/tatarzy_polscy.html [dostęp: 20 października 2016].

przez bolszewików na ziemi polskie⁶. Zdecydowana większość z nich osiedlała się na terenach wschodnich – ówczesnego Wielkiego Księstwa Litewskiego, a po 1917 na tzw. Kresach.

Większość imigrantów przybywających na ziemi polskie należała do tatarskiej arystokracji. Wartym zaznaczenia jest, że w zasadzie nie byli oni w Polsce prześladowani – mogli zachować odrębność kulturową i religijną, choć oczywiście z biegiem czasu mocno się zasymilowali i wersja islamu wyznawana przez polskich Tatarów zaczęła się dość istotnie różnić od islamu arabskiego. Wynikało to w dużej mierze z odizolowania nie-dużej mniejszości tatarskiej od wpływów z terenu półwyspu arabskiego.

Osiedlanie się osób odmiennych kulturowo i religijnie spowodowało konieczność prawnego uregulowania ich statutu. Pierwsze znane regulacje prawne dotyczące muzułmanów w Polsce pochodzą z roku 1529 – w I Statucie Litewskim ograniczono możliwość zeznawania muzułmanów przed sądami, ale tylko w sprawach przeciwko chrześcijanom. Ograniczenie to nie utrzymało się długo, albowiem w 1561 roku król Zygmunt II August zniósł wszakże te ograniczenia. W 1566 roku II Statut Litewski na nowo je wprowadził, ale już w dwa lata później znów zostały one uchylone i tym razem była to decyzja definitywna. Wiadomo, że już w XVI wieku powszechne było ograniczanie Tatarom dostępu do urzędów publicznych, ale zakaz ten dotyczył tylko osób, które wyznały islam. Przejście na chrześcijaństwo pozwalało piastować dowolne stanowiska. Najprawdopodobniej już wcześniej wydawano akty prawne regulujące status Tatarów na terytorium polskim, ale najpewniej były to różnego rodzaju porozumienia ustne, tudzież zwyczajowe⁷. Wiadomo też o różnych indywidualnych aktach prawnych skierowanych do Tatarów. Przykładowo syn chana Wielkiej Ordy – Szacha Achmata o imieniu Aziubek Sołtan otrzymał w początkach XVI wieku od króla Zygmunta Starego spory majątek w postaci 70 domostw chłopskich. Aziubek Sołtan przyjął wówczas polskie nazwisko Ożarowski⁸.

Ja powszechnie wiadomo nie ma islamu bez meczetu. O świątyniach tych najwcześniejsze wzmianki pochodzą z 1558 roku, kiedy to

6 S. Mirza-Jurzeński Chazbijewicz, *Szlachta tatarska w Rzeczypospolitej*, „Verbum Nobile” 1993, nr 2.

7 P. Borawski, A. Dubiński, *Dzieje Tatarów polskich XII–XX w.*, <http://tataria.eu/index.php/menu-historia/podmenu-dzieje-tatarow/36-pod-wadz-jagiellonow> [dostęp: 4 lipca 2016].

8 *Ibidem*.

anonimowe źródło stwierdza, że na Litwie są biedne i proste meczety. Dodatkowo to samo źródło wskazuje, że aby wybudować meczet potrzeba było uzyskać zgodę władcy⁹. Pierwsze meczety na ziemiach polskich powstawały jeszcze w XIV wieku. Najprawdopodobniej najstarszy z nich istniał we wsi Sorok Tatarzy¹⁰. Nieznana jest dokładnie liczebność meczetów w Polsce. Polskie dane mówią o istnieniu 28 meczetów na terenach polskich, podczas gdy badania tureckie dokonane przez Ibrachima Pa-szę Peczewi wskazują, że było ich ok. 60¹¹. Ponieważ liczebność Tatarów w Polsce szacuje się na 3–4 tys. w XVI wieku i ok. 5,5 tys. w XX leciu międzywojennym to należy stwierdzić, że nie była to liczba mała. Wska-zuje to na dość liberalną politykę ówczesnych władz w zakresie pozwa-lania na budowę meczetów.

Tatarzy w dawnej Rzeczypospolitej cieszyli się wieloma przywilejami – zapewnioną mieli wolność osobistą, liczne zwolnienia fiskalne, prawo do wolności wyznania itp. W zamian za to zobowiązani byli do służby wojskowej, gdyż znani byli, jako doskonali wojownicy¹². Część z tatarów otrzymywała także nadania ziemskie (tzw. tatarszczyznę). Warte zauważenia jest, że istniały odrębne uregulowania prawne dotyczące zasad służby wojskowej Tatarów, ich wynagradzania, zaopatrzenia itp.¹³ Zaznaczyć należy, że Tatarzy wiernie służyli Rzeczypospolitej i nie raz dawali świadectwo tego, że są lojalni wobec swej nowej ojczyzny nawet w sytuacji, w której przychodziło im walczyć po stronie „niewiernych” przeciwko swoim współwyznawcom. Oddziały tatarskie walczyły też podczas wojny polsko-bolszewickiej (Pułk Jazdy Tatarskiej wstawiony w obronie Płocka) oraz wojny obronnej 1939 roku (1 Szwadron Tatarski wstawiony szarżą na Niemców koło Maciejowic). Wspomnieć należy też, że w obliczu zagrożenia wojną Tatarzy, którzy przez lata zbierali pieniądze na budowę nowego meczetu przeznaczyli całe zebrane środki na Fundusz Obrony Narodowej.

Warte odnotowania jest, że pomimo stosunkowo intensywnych kontaktów z Imperium Osmańskim (nie tylko handlowych, ale też licznych wojen i wzajemnych najazdów) nie zanotowano z tego kierunku ani

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Obecnie Litwa – okręg wileński.

¹¹ *Ibidem*.

¹² P. Borawski, *Tatarzy w dawnej Rzeczypospolitej*. Warszawa 1986, s. 5–7, 31–36.

¹³ Na ten temat patrz szerzej K. Łopatecki, *Organizacja, prawo i dyscyplina w polskim i litewskim pospolitym ruszeniu*, Białystok 2013, s. 234–247.

większej imigracji muzułmanów na tereny polskie, ani ekspansji samej religii. Można więc stwierdzić, że aż do końca XX wieku zdecydowana większość muzułmanów w Polsce była pochodzenia tatarskiego. Byli to ludzie doskonale zasymilowani, traktowani przez resztę społeczeństwa, jako swoi. Szczególnie dziś bardzo wyraźny jest w polskim społeczeństwie podział muzułmanów na „naszych dobrych Tatarów, którzy są w Polsce, czyli u siebie” i „tamtych złych Arabów, którzy powinni się stąd wynosić”¹⁴. Dopiero w II połowie XX wieku, a szczególnie po 1989 roku rozpoczął się napływ do polski muzułmanów pochodzenia nietatarskiego – głównie z terenów Kaukazu i krajów arabskich. Szacuje się, że obecnie liczba muzułmanów w Polsce wynosi 15–25 tys.¹⁵ Liczba konwersji Polaków na islam nie jest duża. Szacuje się, że jest to ok. 300 osób rocznie a w sumie jest ich około 2–2,5 tysiąca¹⁶. Spowodowało to, że obecnie Tatarzy nie są już większością polskich muzułmanów. Zdecydowanie więcej jest przybyszów z krajów arabskich i Kaukazu.

Nie wchodząc bliżej w szczegóły stwierdzić należy, że uregulowania prawne dotyczące islamu w Polsce mają przynajmniej 500 lat, zaś sama historia islamu na terytorium polskim sięga 700 lat. Warto przyjrzeć się więc bliżej przepisom, które regulują kwestie własności majątku islamskiego w Polsce, albowiem są to rozwiązania niezwykle specyficzne i niepowtarzalne.

2. Współczesne rozwiązania prawne

Konstytucja RP¹⁷ gwarantuje w art. 53 wolność sumienia i wyznania, zaś w art. 25 zawiera postanowienie o równouprawnieniu związków religijnych. Szczegółowe uregulowania dotyczące tej materii w tej materii

¹⁴ Kiedy w lipcu 2014 roku na tatarskim meczecie w Kruszynianach pojawiły się obraźliwe, antyislamskie napisy, wówczas słowa potępienia sprawców padły także ze strony Narodowego Odrodzenia Polski, które to ustami swojego rzecznika Pawła Naskręta nazwało Tatarów „wypróbowanymi przyjaciółmi” i „wiernymi sojusznikami”.

¹⁵ M. Wojtalik, *Muzułmanie w Europie*, <http://www.newsweek.pl/swiat/ilu-muzulmanow-mieszka-w-europie-i-w-polsce-mapa,artykuly,354745,1.html> [dostęp: 10 października 2016].

¹⁶ R. Kulig, *Dlaczego Polacy przechodzą na islam?*, <http://wiadomosci.onet.pl/religia/dlaczego-polacy-przechodza-na-islam/5n9dk> [dostęp: 10 października 2016].

¹⁷ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.).

zawiera ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (UoGWSiW)¹⁸. Jest w niej zawarte między innymi prawo do posiadania przez kościoły i związki religijne własnego majątku. Ustawa ta ponadto przewiduje, że w drodze kolejnej ustawy mogą być regulowane stosunki prawne pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a konkretnymi związkami wyznaniowymi. Przykładem takiej regulacji tego jest Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r.¹⁹ W przypadku islamu sytuacja jest zdecydowanie bardziej złożona. Islam nie posiada bowiem jednego głównego przedstawiciela – takiego, jakiego ma kościół katolicki w postaci Stolicy Apostolskiej. Nie ma więc żadnej możliwości podpisania umowy z całym islamem, a jedynie z jego poszczególnymi nawet nie tyle odłamami, co organizacjami muzułmańskimi.

Podstawowym aktem regulującym wzajemne stosunki pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a islamem jest ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej²⁰ (zwana dalej USM). Przypomnieć trzeba, że w chwili ustanawiania tego aktu w Polsce praktycznie rzecz biorąc nie było islamu niezwiązanego z polskimi Tatarami, stąd też w swoim czasie ustawa ta w sposób kompleksowy regulowała kwestie dotyczące funkcjonowania islamu w Polsce. Muzułmański Związek Religijny w Polsce (zwany w dalszej części pracy, jako MZR) powstał w Wilnie, w roku 1925 i praktycznie rzecz biorąc aż do końca XX wieku był jedyną liczącą się organizacją muzułmańską w Polsce. Prócz ustawy istotnym aktem jest statut MZR (zwany dalej Statutem), który to ustanowiony został Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1936 r. o ustanowieniu statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP²¹. Tak Statut, jak i USM nie były od czasów II wojny nowelizowane, stąd ich postanowienia w wielu fragmentach są bardzo specyficzne. Oba akty te odwołują się np. do nieistniejących już urzędów ministerialnych. Wskazać należy, że kompetencje ówczesnego Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wykonuje dziś (17 października 2016 roku) Minister Administracji i Cyfryzacji oraz Minister Edukacji Narodowej. Wskazać należy, że w roku 2009 uchwalony został nowy statut

18 Dz.U. z 2005 r. nr 231, poz. 1965.

19 Dz.U. z 1998 r., nr 51, poz. 318.

20 Dz.U. nr 30, poz. 240.

21 Dz.U. 72, poz. 517.

MZR. Jednakże wzięwszy pod uwagę fakt, że zgodnie z art. 2 USM statut MZR jest uznawany w drodze rozporządzenia Rady Ministrów nowy statut nie ma mocy prawnej i jest nieważny. Nie zmienia to faktu, że funkcjonuje on w obrocie prawnym i MZR działa na jego podstawie.

W zakresie uregulowań dotyczących własności islamskiej w Polsce zarówno ustawa jak i statut będący załącznikiem do niej zawiera szereg ciekawych uregulowań. W myśl ustawy zarówno MZR jak też i też poszczególne gminy mużulmańskie posiadają osobowość prawną. Podmioty te mogą nabywać, posiadać, obciążać i zbywać majątek²². Zaznaczyć należy jednak, że niektóre operacje na majątku nieruchomym (zmiana przeznaczenia, obciążenie, zamiana albo sprzedaż) wymagają zgody właściwego miejscowo wojewody²³. Ustawa określa też, że MZR corocznie otrzymuje dotację z budżetu Państwa²⁴. W roku 2016 MZR otrzymał 7 dotacji na różne działania, w tym na funkcjonowanie kwartalnika „Przegląd tatarski”²⁵. Dodatkowo majątek zabytkowy (ruchomy i nieruchomy) podlega ochronie na mocy przepisów ogólnych²⁶, zaś cmentarze mużulmańskie podlegają reżimowi prawnemu takiemu, jak inne cmentarze wyznaniowe²⁷. Nieruchomości, które należą do MZR lub gmin mużulmańskich i które służą tylko i wyłącznie do celów religijnych (np. meczety, domy modlitw) oraz prawa majątkowe, które nie służą do celów komercyjnych, ani zarobkowych podlegają ulgom i zwolnieniom podatkowym. Pomieszczenia osób oraz organów duchownych są zaś z mocy prawa traktowane tak, jak pomieszczenia urzędowe funkcjonariuszy i organów państwowych²⁸. Zaznaczyć też należy, że na mocy art. 42 USM budynki i pomieszczenia MZR podlegają ochronie w zakresie świadczeń rzeczowych na rzecz obrony RP²⁹, czyli nie mogą być w takich celach wykorzystywane³⁰.

22 Art. 35 USM.

23 Art. 37 USM.

24 Art. 38 USM.

25 MZR w RP, *Dotacje 2016 rok*, <http://mzr.pl/dotacje-2016-rok/> [dostęp: 17 listopada 2016].

26 Art. 39 USM.

27 Art. 40 USM.

28 Art. 41 USM.

29 Patrz art. 208 ust. 4 pkt 4 ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2015 r. poz. 827).

30 Patrz szerzej na ten temat A. Kiliszkiwicz, *Świadczenia rzeczowe na rzecz obrony*, [w:] *Studia Erasmiiana Wratislaviensia*, z. III: *Własność – idea, instytucje, ochrona*, Wrocław 2009.

Art. 43–6 USM zawierają niezwykle ciekawe i niespotykane w polskim systemie prawnym uregulowanie. Jeżeli na rzecz MZR zostanie w drodze testamentu przekazana nieobciążona hipotecznie nieruchomość, wówczas uchwałą MZR, za zgodą Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego³¹ w porozumieniu z Ministrem Skarbu oraz z Ministrem Rolnictwa i Reform Rolnych³² nieruchomości tej może być nadany status wakuf. Nieruchomość ze statusem wakuf staje się wyłączona z obrotu. Nie może ona być sprzedana, zastawiona, zasiedzona, objęta hipoteką etc. Jest to chyba jedyny w prawie polskim przypadek wyłączenia możliwości zasiedzenia nieruchomości. Wydaje się, że także zasiedzenie służebności na ziemi objętej statusem wakuf jest niemożliwe. Wzmiankę o nadaniu statusu wakuf czyni się w księdze wieczystej danej nieruchomości. Jedyną dozwoloną operacją na wakufie jest jedynie zamiana go na inną nieruchomość. Wymaga to za zgody Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w porozumieniu z Ministrem Skarbu oraz z Ministrem Rolnictwa i Reform Rolnych. Nieruchomość o statusie wakuf służyć może jedynie celom religijnym lub dobroczynnym. Art. 44 ust. 2 USM przewiduje jednakże dopuszczalność wywłaszczenia wakufa na zasadach ogólnych. W dawnej Polsce wakuf służył potrzebom społeczności muzułmańskiej – tworzono na ich terenach cmentarze a także służyły one utrzymaniu się Imama i Mueżina. Wakufy podlegają zwolnieniom i ulgom podatkowym. Samych wakufów nie jest wiele. Status taki posiada np. ziemia należąca do MZR w Kruszynianach (35,89 ha).

Geneza historyczna wakufów sięga czasów Muhammada. Co prawda Koran nie wspomina nic o nich, ale wspomina o nim jeden z hadisów Ibn Unnara³³. W myśl tego hadisu, kiedy Umar ibn Al-Hattab odziedziczył wartościową ziemię, spytał Muhammada co ma z nią uczynić. Ten zaś powiedział, by uczynił ją niesprzedawalną a zysk z niej przeznaczył na cele dobroczynne.

Warto zaznaczyć, że ustawa nie do końca precyzuje, w jaki dokładnie sposób MZR ma dokonać uznania nieruchomości za wakuf. Stwierdzenie „na podstawie uchwały organów Związku³⁴” nie daje odpowiednio

31 Obecnie Minister Administracji i Cyfryzacji oraz Minister Edukacji Narodowej.

32 Obecnie Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

33 S.W. Witkowski, *Wprowadzenie do prawa muzułmańskiego. Wybrane instytucje*, Warszawa 2009, s. 176–177.

34 Art. 43 USM.

konkretnych informacji w tej materii. Ustawa w art. 36 stwierdza, że do działań prawnych MZR powołany jest Mufti, ale jednocześnie Mufti, jako organ jednoosobowy nie może wydać uchwały, o której mowa w art. 43 USM. Wziąwszy pod uwagę, że uchwałę wydać może albo Najwyższe Kolegium Muzułmańskie (które jest organem pomocniczym Muftiego), albo Wszechpolski Kongres Muzułmański (który zbiera się nieregularnie – min. co 5 lat). Bliższa analiza przepisów, a mianowicie § 12 Statutu MZR wskazuje nam odpowiedź – to że organem właściwym w tej materii jest Najwyższe Kolegium Muzułmańskie. Nie można więc uznać za właściwy poglądów M. i Z. Zaporowskich, że decyzję w tej sprawie podejmuje Mufti³⁵. Warto też zaznaczyć, że ogólne zasady przyjmowania i zarządzania Wakufami ustala Wszechpolski Kongres Muzułmański na wniosek Najwyższego Kolegium Muzułmańskiego³⁶.

Pozostałe kwestie majątkowe są uregulowane w dość wąskim zakresie. Zarówno MZR, jak i jego gminy mogą posiadać własny majątek. Statut pozwala im też zakładać instytucje i fundacje dobroczynne i religijne³⁷. Ponadto § 43 Statutu przewiduje możliwość pobierania dobrowolnych składek, oraz przymusowych opłat za wykonywanie czynności religijnych, których wysokość w myśl § 12 określa Najwyższe Kolegium Muzułmańskie.

Trochę odmiennie reguluje kwestie majątkowe nowy statut MZR – z 2009 roku (zwany dalej NS), którego legalność jest (jak wyżej wspomniałem) bardzo wątpliwa. W § 1 ust. 14 NS zawarte jest uprawnienie MZR do przyjmowania spadków, subwencji, dotacji, darowizn etc. krajowych i zagranicznych, co rodzi sprzeczność z postanowieniami ustawy. NS tworzy nowe organy MZR – na przykład Wszechpolski Kongres MZR, któremu daje kompetencje do decydowania o zbyciu nieruchomości należących do MZR oraz o nabywaniu, zamianie lub obciążaniu majątku należącego do MZR, z zastrzeżeniem że do pewnej wartości majątku decyzje takie może podejmować samodzielnie inny organ, tzn. Najwyższe Kolegium Muzułmańskie (pisane tym razem przez „i” a nie „j”). Tenże organ w myśl § 24 NS sprawuje ogólny nadzór nad majątkiem MZR. W myśl § 35 NS zgoda tego organu jest niezbędna do zbycia majątku trwałego posiadanego przez

35 Patrz szerzej M. Zaporowska, Z. Zaporowska, *Wakuf cementarny. Zarys problematyki prawnej*, [w:] *Non omnis moriar: osobiste i majątkowe aspekty prawne śmierci człowieka: zagadnienia wybrane*, J. Gołaczyński, J. Mazurkiewicz, J. Turlukowski, D. Karkuta (red. nauk.), Wrocław 2015, s. 909.

36 § 46 Statutu.

37 § 42 Statutu.

gminę muzułmańską. Mimo więc, że gmina ma osobowość prawną, to jest mocno ograniczona w swej niezależności.

3. Podsumowanie.

Jak więc widać zasady dotyczące majątku i własności islamskiej w Polsce są niezwykle ciekawe. Niespotykane rozwiązania dotyczące wakufów, oraz specyficzna sytuacja niezgodnego z prawem, ale funkcjonującego statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP tworzą sytuację niepowtarzalną, w której na dodatek istnieje bardzo wyrazisty podział na to, co w anglosaskiej kulturze prawa nazywa się *law in books* i *law in action*. Niedostosowane do dzisiejszych realiów przepisy sprzed przeszło 80 lat wymagają pilnej zmiany i rozszerzenia ich obowiązywania także na nowe organizacje islamskie – takie jak chociażby Liga Muzułmańska w RP.

Bibliografia

- Borawski P., *Tatarzy w dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1986.
- Łopatecki K., *Organizacja, prawo i dyscyplina w polskim i litewskim pospolitym ruszeniu*, Białystok 2013.
- Mirza-Jurzeński Chazbijewicz S., *Szlachta tatarska w Rzeczypospolitej*, „*Verbum Nobile*” 1993, nr 2.
- Kiliszkiewicz A., *Świadczenia rzeczowe na rzecz obrony*, [w:] *Studia Erasmiانا Wratislaviensia*, z. III: *Własność – idea, instytucje, ochrona*, Wrocław 2009.
- Witkowski S.W., *Wprowadzenie do prawa muzułmańskiego. Wybrane instytucje*, Warszawa 2009.
- Zaporowska M., Zaporowska Z., *Wakuf cmentarny. Zarys problematyki prawnej*, [w:] *Non omnis moriar: osobiste i majątkowe aspekty prawne śmierci człowieka: zagadnienia wybrane*, J. Gołaczyński, J. Mazurkiewicz, J. Turłukowski, D. Karkuta (red. nauk.), Wrocław 2015.

Źródła internetowe

- Borawski P., Dubiński A., *Dzieje Tatarów polskich XII–XX w.*, <http://tataria.eu/index.php/menu-historia/podmenu-dzieje-tatarow/36-pod-wadz-ja-giellonow> [dostęp: 4 lipca 2016].

Historia islamu w Polsce, <http://mzr.pl/historia-islam-u-w-polsce-2> [dostęp: 20 października 2016].

Historia. Tatarzy – Muzułmanie Polscy, http://www.tatarzy.pl/historia/tatarzy_polscy.html [dostęp: 20 października 2016].

Kulig R., *Dlaczego Polacy przechodzą na islam?*, <http://wiadomosci.onet.pl/religia/dlaczego-polacy-przechodza-na-islam/5n9dk> [dostęp: 10 października 2016].

MZR w RP, *Dotacje 2016 rok*, <http://mzr.pl/dotacje-2016-rok/> [dostęp: 17 listopada 2016].

Szlak Tatarski, <http://www.kruszyniany.pl/szlak.html> [dostęp: 20 października 2016].

Wojtalik W., *Muzułmanie w Europie*, <http://www.newsweek.pl/swiat/ilu-muzulmanow-mieszka-w-europie-i-w-polsce-mapa,artykuly,354745,1.html> [dostęp: 10 października 2016].

Akty prawne

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa z dnia 21 kwietnia 1936 r. o stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. nr 30, poz. 240).

Ustawa z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2015 r. poz. 827).

Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz.U. z 2005 r. nr 231, poz. 1965).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 sierpnia 1936 r. o ustanowieniu statutu Muzułmańskiego Związku Religijnego w RP (Dz.U. nr 72, poz. 517).